Hoofdstuk 2
Slachtofferbenadering voor en tijdens het strafonderzoek

In de Belgische wet wordt het **recht** erkend van slachtoffers **op een aandachtige en passende behandeling**.[53] Het verheugt Myria dat de federale regering dat engagement in het regeerakkoord heeft bevestigd: "We geven uitvoering aan de wettelijke bepaling inzake de zorgvuldige en correcte behandeling van slachtoffers van een misdrijf en hun nabestaanden door ervoor te zorgen en erop toe te zien dat alle slachtoffers en hun nabestaanden te allen tijde op een correcte, zorgvuldige en respectvolle manier worden behandeld door alle betrokken professionele actoren".[54] Dat recht, dat in elke stap van de strafrechtelijke procedure geldt, betreft derhalve ook alle actoren in de strijd tegen mensenhandel (politie, inspectiediensten, magistratuur, gespecialiseerde opvangcentra, …).

Een **respectvolle en aan de behoeften van slachtoffers aangepaste ondersteuning** berust op enkele fundamentele principes: emotionele veiligheid, duidelijke communicatie in begrijpelijke taal, erkenning van culturele verschillen, empathie en interacties op basis van respect, empowerment en erkenning van de slachtoffers. Secundaire victimisatie, die hun trauma's kan verergeren, kan resulteren uit culpabiliserende attitudes, een onpersoonlijke benadering of een slecht begrip van de psychologische kwetsbaarheden van slachtoffers, wat leidt tot foutieve interpretaties of een verkeerde perceptie van hun gedrag of hun situatie.[55]

Een respectvolle begeleiding vergroot het vertrouwen van slachtoffers in de autoriteiten, **moedigt** hun **deelname aan de procedure aan** (verklaringen, burgerlijke partijstelling), vergemakkelijkt het verzamelen van bewijzen, en draagt zo bij aan de vervolging en de veroordeling van daders.[56]

---

53 Artikel 3*bis*, lid 1 van de inleidende titel van het Wetboek van Strafvordering bepaalt het volgende: "Slachtoffers van misdrijven en hun verwanten dienen zorgvuldig en correct te worden bejegend, in het bijzonder door terbeschikkingstelling van de nodige informatie en, in voorkomend geval, het leggen van contact met de gespecialiseerde diensten en met name de justitieassistenten".

54 Federaal regeerakkoord, 2025-2029, p. 148.

55 Deze informatie is afkomstig uit verschillende interviews die Myria in het kader van deze focus heeft gehouden; zie de externe bijdrage van *Victim Support Europe* aan het einde van deze focus; zie Myria, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2019*, p. 47.

56 *Victim Support Europe*, COVIS Handbook of Best Practice for Court-based Support, *Practical Guidelines and Recommendations*, 2024, p. 17.

1. Detectie, identificatie en oriëntatie

Elke professional die in contact kan komen met een slachtoffer van mensenhandel moet het slachtoffer **informeren** over het bestaan van de bijzondere beschermingsprocedure en over de mogelijkheid om in contact te worden gebracht met een gespecialiseerd opvangcentrum. Dat is een wettelijke verplichting.[57] Bovendien kunnen het informeren van slachtoffers over de beschikbare diensten en het **oriënteren** van slachtoffers naar die diensten hen helpen om in zekere mate grip te krijgen op de situatie en hun autonomie te versterken.[58]

Een goede praktijk kan worden aangestipt in een dossier rond economische uitbuiting in de bouwsector.[59] De politie werd opgeroepen door een slachtoffer, een Ghanees die helemaal overstuur was. Hij vroeg om hulp en herhaalde dat een man hem wilde doden. Ter plaatse sprak het slachtoffer heel gebrekkig Engels. Hij was zodanig van streek en in paniek dat het niet lukte om zijn naam te achterhalen en hij had geen enkel identiteitsdocument bij zich. Daarom werd er beslist om hem mee te nemen naar het commissariaat voor de verdere procedure. Daar aangekomen was hij deels gekalmeerd en gaf hij zijn naam. Hij sprong van de hak op de tak en sprak zichzelf vaak tegen. Hij voerde constant een denkbeeldig gesprek met een man. Het slachtoffer bevestigde dat hij in de bouwsector voor hem werkte. De onderzoekers konden het vastgoedagentschap van de beklaagde snel identificeren. Die beklaagde was gelinkt aan een vastgoedvennootschap die al een tijd het voorwerp van een onderzoek uitmaakte. Omdat er vermoedens van mensenhandel waren, werd het parket op de hoogte gesteld en werd het slachtoffer overgebracht naar PAG-ASA.

Een dossier rond seksuele uitbuiting met betrekking tot een kindhuwelijk in de Roma-gemeenschap[60] werd opgestart na een melding bij de procureur des Konings door de sociale dienst van een jeugdrechtbank. Die dienst had verscheidene meldingen van een dagcentrum ontvangen. Volgens het centrum woonde het slachtoffer sinds anderhalf jaar samen met een man en weigerde de familie uit angst voor represailles de naam en het adres van die man te geven.

Om goede informatie te verstrekken en de identificatie en doorverwijzing van potentiële slachtoffers te verzekeren, wordt er na een eerste detectie door de politie- of inspectiediensten meestal een beroep gedaan op **medewerkers van de gespecialiseerde opvangcentra**. Dat om hun expertise op het vlak van mensenhandel te benutten. Zo leggen die sneller en directer eerste contacten met de vermoedelijke slachtoffers en zien die erop toe dat zij het stramien van de procedure mensenhandel duidelijk begrijpen. Ze leggen hun de voordelen en de beperkingen van de begeleiding door een gespecialiseerd opvangcentrum uit, en de rol die zo'n begeleiding in hun traject kan spelen. Dankzij die aanpak kan men **zich ervan vergewissen dat de vermoedelijke slachtoffers duidelijk geïnformeerd zijn en de procedure goed begrijpen**. Het is de bedoeling om hen sneller naar een **gespecialiseerde ondersteuning** te oriënteren. Het feit dat die informatie van een andere actor dan de autoriteiten afkomstig is helpt ook om **hun vertrouwen te winnen**.[61] Deze praktijk wordt hierna verder ontwikkeld in hoofdstuk 3, punt 1.

Er is ook een **netwerk** opgezet rond de EVA-cel (*Emergency Victim Assistance*)[62] van een Brusselse politiezone, voor het eerste verhoor bij de indiening van een klacht door slachtoffers van seksueel en intrafamiliaal geweld. Het netwerk omvat de ZSG's[63] van Brussel, de vzw CPVCF[64], SOS Viol[65], een gespecialiseerd centrum voor de opvang van slachtoffers van mensenhandel en meerdere advocaten die opgeleid

57 Zie artikel 11, §1/1 van de wet van 13 april 1995 houdende bepalingen tot bestrijding van de mensenhandel en van de mensensmokkel; artikel 61/2 van de wet van 15 december 1980 inzake de toegang tot het grondgebied, het verblijf, de vestiging en de verwijdering van vreemdelingen (hierna: verblijfswet); punt 3.2. van de omzendbrief van 23 december 2016 inzake de invoering van een multidisciplinaire samenwerking met betrekking tot de slachtoffers van mensenhandel en/of van bepaalde zwaardere vormen van mensensmokkel; artikel 4 van de richtlijn 2012/29/EU inzake de rechten van slachtoffers.

58 Zie de externe bijdrage van *Victim Support Europe* aan het einde van deze focus.

59 Zie Myria, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2018*, p. 113: Corr. West-Vlaanderen, afdeling Brugge, 21 maart 2018, 17e k.; Myria, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2020*, p. 80: Gent, 24 april 2019, 3e k.

60 Zie Myria, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2023*, p. 110: Corr. Antwerpen, 5 maart 2021, k. AC8; Antwerpen, 23 december 2021, k. C6.

61 Deze informatie is afkomstig uit meerdere interviews die Myria heeft gehouden.

62 Zie voor meer informatie over de EVA-cellen hierna de punten 2.1., 2.2. en 2.8.

63 Zorgcentra na Seksueel Geweld.

64 Centre de Prévention des Violences Conjugales et Familiales.

65 SOS Viol – Un lieu où en parler.

zijn rond de begeleiding van slachtoffers van dergelijk geweld in het kader van het project *Lawyer Victim Assistance* (LVA) van de Brusselse Balie. Myria steunt deze bestaande **partnerschappen**, die kunnen bijdragen tot een **goede oriëntatie** van slachtoffers van mensenhandel met het oog op seksuele uitbuiting.

De **opleiding over de psychologische gevolgen van mensenhandel en de behoeften van slachtoffers** draagt niet alleen bij tot de detectie van slachtoffers maar garandeert ook dat zij adequaat worden opgevangen. Er zijn al opleidingsinitiatieven genomen en die aanvullen zou de begeleiding van de professionals verder kunnen verbeteren. Een voorbeeld van de al aangeboden opleidingen is die van het federale parket, in samenwerking met de DJSOC (Centrale directie van de bestrijding van de zware en georganiseerde criminaliteit) bij de federale gerechtelijke politie (FGP) voor eerstelijns politie- en inspectiediensten en voor magistraten, om vermoedelijke slachtoffers van mensenhandel te herkennen en te **vermijden dat ze opnieuw worden gevictimiseerd** tijdens de eerste vaststellingen.[66]

Rekening houden met de **culturele eigenheid** van slachtoffers kan professionals eveneens helpen om hun aanpak te verbeteren. Myria onderstreept de goede praktijk van de opleiding rond de Vietnamese cultuur, in samenwerking met een gespecialiseerd opvangcentrum, die door de Vietnamees-Amerikaanse ngo *Pacific Links Foundation* bij de Rijksdienst voor Sociale Zekerheid (RSZ) werd gegeven. De opleiding had tot doel om de context van Vietnamese migratie te verduidelijken en pistes aan te reiken om potentiële Vietnamese slachtoffers van mensenhandel te identificeren en te helpen.[67]

Een andere goede praktijk is die van het **gespecialiseerde "Team Africa"** van de federale gerechtelijke politie (FGP) van Brussel, dat dankzij zijn kennis van de Nigeriaanse voodoocultuur contacten heeft kunnen leggen met meerdere Nigeriaanse slachtoffers.[68]

Meer specifiek wanneer het gaat om slachtoffers van mensenhandel van buitenlandse origine is het belangrijk dat **eerstelijnsdiensten** ten volle **gesensibiliseerd zijn** over het belang van het aanvinken, naast de rubriek "slachtoffer van een misdrijf", van de rubriek "mensenhandel" in het **administratief verslag van de controle van een vreemdeling** dat moet worden ingevuld en bezorgd aan de Dienst Vreemdelingenzaken.[69] Die aanpak is bedoeld om de **identificatie** en de goede **doorverwijzing** van slachtoffers van mensenhandel te **garanderen**, met name naar de gespecialiseerde opvangcentra. Ook voorkomt die aanpak dat slachtoffers een bevel om het grondgebied te verlaten krijgen, vastgehouden worden in een gesloten centrum met het oog op hun verwijdering of worden vervolgd wegens illegaal verblijf, maatregelen die een traumatiserend effect kunnen hebben.

Zo vroeg een magistraat van wacht in een dossier rond een jong vermoedelijk slachtoffer aan de politie om een procedure voor "irregulier verblijf" op te starten, in plaats van de opdracht te geven om contact op te nemen met een gespecialiseerd opvangcentrum en met de Dienst Voogdij.[70] Dat terwijl een procedure voor irregulier verblijf ernstige **psychologische gevolgen** voor een slachtoffer kan hebben en kan bijdragen tot zijn of haar **wantrouwen** tegenover de autoriteiten.[71]

Deze problematiek vormt een bredere illustratie van het belang van gesensibiliseerde eerstelijnsdiensten en van gespecialiseerde referentiemagistraten mensenhandel, om het risico te verminderen dat de kwetsbaarheid van slachtoffers wordt vergroot door een procedure voor illegaal verblijf.

---

66 Regeringsverslag mensenhandel en mensensmokkel 2019-2020, p. 23 (beschikbaar op dsb-spc.be).

67 *Ibid.*, p. 22. Deze Amerikaanse ngo, die in Vietnam werkt, draagt bij aan de preventie van en sensibilisering rond mensenhandel in Vietnam en in de transit- en bestemmingslanden binnen Europa en Azië. Meer informatie is te vinden op de website van de ngo: About Us – Pacific Links Foundation.

68 Zie in dit verband: Myria, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2023*, p. 57.

69 Zie de omzendbrief van 23 december 2016 inzake de invoering van een multidisciplinaire samenwerking met betrekking tot de slachtoffers van mensenhandel en/of van bepaalde zwaardere vormen van mensensmokkel.

70 Zie Myria, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2018*, pp. 41 en 58: Corr. Brussel Nederlandstalig, 31 mei 2018, 60e k.; Myria, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2019*, pp. 116 en 117: Brussel, 3 april 2019, 13e k. Zie ook de analyse van dit dossier in het *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2020*, p. 54.

71 Die informatie is afkomstig uit verschillende interviews die Myria in het kader van deze focus heeft gehouden.

2. Verhoren: rekening houden met de kwetsbaarheid van slachtoffers

De objectieve elementen die tijdens het onderzoek worden verzameld zijn meestal de voornaamste bron van bewijzen in dossiers rond mensenhandel. De verklaringen van slachtoffers vormen daarbij een toegevoegde waarde. **Het belang van hun verklaringen kan wel verschillen naargelang van het type onderzoek**. In een dossier dat als gevolg van een klacht opgestart wordt, zijn ze vaak essentieel voor de start en de oriëntatie van het onderzoek, om op die basis andere materiële elementen te verzamelen. In grootschalige dossiers, waarin er veel onderzoekshandelingen gebeuren (meerdere controles en intercepties, huiszoekingen, telefoontaps, digitale analyse van smartphones, onderzoek in open bronnen,…), bevestigen of verduidelijken ze de verzamelde objectieve elementen die de voornaamste basis van het onderzoek vormen.

Verhoren van slachtoffers dienen ook om hen als dusdanig te identificeren en zijn nuttig voor magistraten in het kader van de motivering van hun beslissingen, ook al zijn die niet altijd doorslaggevend. Een persoon kan bijvoorbeeld door de rechter als een slachtoffer van mensenhandel worden erkend zelfs als hij of zij tijdens het verhoor niet heeft aangegeven zich als dusdanig te beschouwen.

In een recent dossier rond economische uitbuiting in de bakkerijsector[72] baseerde de rechter zich in zijn motivering voornamelijk op de verklaringen van de slachtoffers, die als kwaliteitsvol en geloofwaardig werden beschouwd. Ze waren verzameld dankzij het werk van de inspectiediensten en de politie.

Vanwege hun potentiële belang in dossiers rond mensenhandel moeten verklaringen van slachtoffers in de mate van het mogelijke het voorwerp uitmaken van een aan hun behoeften **aangepast verhoor**, zeker wanneer slachtoffers fragiel zijn en traumatiserende feiten moeten vertellen. Het verhoor kan immers psychologische wonden openrijten en hun kwetsbaarheid vergroten. In dit hoofdstuk worden de eventuele moeilijkheden belicht die slachtoffers ervaren in het kader van verhoren en worden er meerdere voorbeelden van goede praktijken gegeven.

2.1. Inachtneming van de (psychologische) kwetsbaarheden van slachtoffers

Tijdens een verhoor kunnen slachtoffers kampen met uiteenlopende problemen die verband houden met hun traumatische ervaringen of hun psychologische kwetsbaarheden, die hun beslissing om verklaringen af te leggen of mee te werken met het onderzoek bemoeilijken. Het kan daarbij gaan om **emotionele moeilijkheden of problemen om te communiceren of zich te concentreren**.[73]

In een bovenvermeld oud Nigeriaans dossier rond seksuele uitbuiting[74] stond een minderjarig meisje onder zware druk. Om zich te beschermen, verzweeg zij eerst de echte rol van haar uitbuiters en verzon ze fictieve daders. Pas later vertelde zij de volledige waarheid: “Ik wil mijn verklaring wijzigen. Ik ben heel bang. (…) Ik zal u de waarheid vertellen”. In het proces-verbaal wordt er vermeld dat het verhoor een kwartier lang werd onderbroken omdat het slachtoffer te emotioneel was.

In een dossier rond seksuele uitbuiting waarin er sprake was van de *‘loverboy’*-methode[75] was het geweld niet alleen lichamelijk maar ook

72 Zie hierna deel 2, hoofdstuk 3, punt 2.3.5.: Corr. Brussel Nederlandstalig, 25 juni 2024, 69e k. (de zaak werd heropend voor het RSZ-gedeelte).

73 Zie de externe bijdrage van *Victim Support Europe* aan het einde van deze focus.

74 Zie Myria, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2017*, p. 100: Corr. Brussel Nederlandstalig, 28 maart 2017, 60e k. (definitief). Zie ook de analyse van het dossier in het *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2018*, p. 56.

75 Myria, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2016*, p. 139: Corr. West-Vlaanderen, afdeling Brugge, 17 juni 2015, 17e k.; Myria, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2017*, p. 19: Gent, 29 juni 2016, 3e k. (onuitgegeven). Zie ook de analyse van het dossier in het *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2021*, p. 41.

psychologisch. Het slachtoffer verklaarde dat de beklaagde haar emotioneel wilde breken. Het verhoor moest twee keer worden onderbroken omdat ze te erg overstuur was.

Vermijdingsstrategieën en **verdedigingsmechanismen** die na de traumatische ervaring worden ontwikkeld kunnen slachtoffers ertoe aanzetten om geen verklaringen af te leggen of kunnen aan de basis liggen van tegenstrijdigheden in hun verhaal.[76]

In een oud dossier rond economische uitbuiting in de bouwsector[77] verklaarden enkele slachtoffers dat zij geen belangstelling hadden om door te zetten met de zaak, omdat ze dat hoofdstuk wilden afsluiten en hun betrokkenheid bij de daden van de Belgische zakenman wilden vergeten: "Ik werk nu als leraar lichamelijke opvoeding en ik ben (...) getrouwd ... Ik heb geen contact meer met [...] en wil niet meer over hem horen praten".

Bovendien **beschouwen sommige slachtoffers zich niet als dusdanig**, als gevolg van psychologische verdedigingsmechanismen of het minimaliseren van de ernst van de feiten. Het gebeurt dat slachtoffers van buitenlandse origine hun situatie in België vergelijken met de **standaarden binnen hun land van herkomst**, en zo menen dat hun leef- of werkvoorwaarden hier wel precair zijn, maar beter dan daar en dus aanvaardbaar.

Een **traumatische hechting tegenover de uitbuiter**,[78] een dynamiek die vooral merkbaar is in dossiers rond intrafamiliale uitbuiting[79] of de '*loverboy*'[80]-methode, kan de erkenning van de uitbuitingssituatie eveneens bemoeilijken.

In een bovenvermeld dossier rond seksuele uitbuiting waarin er sprake was van de '*loverboy*'-methode[81] vroeg een ander slachtoffer het slachtofferstatuut. De speurders confronteerden haar tijdens haar verhoor met de waarheid, namelijk dat ze door die relatie mogelijk werd gemanipuleerd om in de prostitutie te werken: "Het is buitengewoon moeilijk om de waarheid te horen. Ik heb mezelf andere dingen wijsgemaakt. Ik weet dat de relatie met (...) uiteindelijk niet is wat ze leek. Ik zie alles momenteel in een ander licht. Ik wil rust nu".

In een bovenvermeld dossier rond de seksuele uitbuiting van zeven Albanese vrouwen door zeven Albanese beklaagden met de '*loverboy*'-methode[82] motiveerde het hof van beroep de strafmaat als volgt: "Uit de analyse van de telefoontaps is gebleken in welke mate de beklaagden ambivalente relaties hadden met hun slachtoffers, met een aanhoudende combinatie van liefdesmanipulaties en bedreigingen en permanente controle van hun slachtoffers, die volledig aan de beklaagden waren overgeleverd. Ze werden trouwens bedreigd wanneer zij wilden stoppen met werken. De greep van de beklaagden op hun slachtoffers leidde er ook toe dat ze tijdens hun verhoren de beklaagden niet durfden aan te klagen, zich er allemaal toe beperkten te zeggen dat ze op eigen initiatief hadden gehandeld, zonder enige dwang door de beklaagden, en geen geloofwaardige verklaring konden geven wanneer ze door de speurders met de geanalyseerde telefoontaps werden geconfronteerd. Zo toonden de beklaagden geen greintje respect te hebben voor anderen en te profiteren van de kwetsbare situatie van de slachtoffers, die zich allemaal in België in een precaire situatie bevonden en het financieel erg moeilijk hadden. Die daden kunnen ernstige psychologische stoornissen bij de slachtoffers veroorzaken."

---

76 Deze informatie is afkomstig uit verschillende interviews die Myria in het kader van deze focus heeft gehouden.

77 Zie Myria, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2016*, p. 144: Corr. Henegouwen, afdeling Bergen, 21 april 2016, 8e k. (definitief). Zie ook de analyse van het dossier in het *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2017*, p. 85. Zie ook het *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2019*, p. 45.

78 R.I. Pascale, C. Tzani, M. Ioannou, T.J.V. Williams & D. Hunt (2024), *op. cit.,* pp. 144-161.

79 In het jaarverslag van 2018 van Myria wordt er verwezen naar meerdere dossiers waarin de slachtoffers door bepaalde familiale Roma-clans werden gedwongen om te bedelen en misdrijven te plegen: zie Myria, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2018*, p. 26.

80 J. Lorré (Ed.), F. De Ketelaere, F. Demeester & M. Manderick, "Mensenhandel en -smokkel, De weg naar een eengemaakte vervolging en berechting" in *Cahiers Antwerpen Brussel Gent*, Larcier 2018, p. 52.

81 Zie Myria, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2016*, p. 139: Corr. West-Vlaanderen, afdeling Brugge, 17 juni 2015, 17e k.; Myria, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2017*, p. 19: Gent, 29 juni 2016, 3e k. (onuitgegeven). Zie ook de analyse van het dossier in het *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 202*1, p. 41.

82 Zie Myria, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2019*, p. 48; *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2020*, p. 76: Corr. Brussel Franstalig, 28 juni 2019, 47e k.; Myria, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2022*, p. 77: Brussel, 28 april 2022, 12e k.

Verscheidene sociologische en psychologische barrières kunnen slachtoffers van mensenhandel ervan weerhouden om over hun uitbuiting te praten. De **taalbarrière** kan een factor zijn die een impact heeft op de manier waarop slachtoffers met de politie interageren, net als **culturele issues** of **genderissues**.

Binnen een **interculturele context** kunnen verschillen in de **perceptie van tijd** de manier beïnvloeden waarop slachtoffers over de feiten vertellen, en kunnen die eventueel tot onnauwkeurigheden in de chronologie leiden.[83] Bovendien kan ook de duur van de traumatiserende ervaringen worden overschat als gevolg van de emotionele reacties van slachtoffers.[84] Die aspecten zijn bijzonder belangrijk bij de beoordeling van de geloofwaardigheid van slachtofferverklaringen.

Bovendien hebben slachtoffers van mensenhandel vaak een **laag opleidingsniveau**, wat hun vermogen om over hun ervaringen te vertellen en zich in de ruimte of in de tijd te situeren kan bemoeilijken. Ze kunnen tijdens het verhoor meer sturing nodig hebben.[85]

Middelenmisbruik of zelfmedicatie kan eveneens leiden tot tegenstrijdigheden in het verhaal van slachtoffers.[86]

De **angst voor represailles** kan hen eveneens tegenhouden om verklaringen af te leggen, of kan hen hun verklaringen doen wijzigen.[87]

In een bovenvermeld oud dossier rond seksuele uitbuiting door een Albanees-Kosovaarse bende[88] werden vrouwen door de hoofdbeklaagde en zijn entourage geïntimideerd. De hoofdbeklaagde vroeg om de moeder van zijn zoon van dertien jaar te verhoren. Zij verklaarde onmiddellijk dat ze in het belang van haar zoon niets negatiefs over hem zou zeggen. Ze gaf te kennen dat de hoofdbeklaagde zich op haar zou wreken als zij iets slechts over hem zei. Dat was in het verleden al verscheidene keren gebeurd wanneer ze de waarheid had gesproken over de vader van haar zoon. De Albanees-Kosovaarse bende manipuleerde ook een ander slachtoffer. Zij verklaarde dat de neef van de hoofdbeklaagde contact met haar had opgenomen om haar een verklaring ten gunste van de beklaagde af te laten leggen, wat zij deed. Ze werd ook door de hoofdbeklaagde vanuit de gevangenis benaderd; hij vroeg haar om niet te liegen over de club waarvan hij volgens haar de baas was.

In een oud dossier rond economische uitbuiting in de tuinbouwsector[89] werden meerdere Roemeense slachtoffers door een tussenpersoon, het eenmansbedrijf van de beklaagde, tewerkgesteld in een vijftiental tuinbouwbedrijven. Volgens de beklaagde, de bedrijfsleider, had hij woningen gevonden voor de arbeiders, die meestal maar enkele maanden in België woonden en werkten. De Roemeense slachtoffers kwamen uit dezelfde streek als de beklaagde, zodat hij hen gemakkelijker onder druk kon zetten. De slachtoffers werden geronseld in een context van persoonlijke contacten, via familieleden en vrienden van de beklaagde, die in Roemenië arbeiders zochten. In België kwam de beklaagde tussen in alle domeinen van het leven van de slachtoffers, die daardoor volledig van hem afhankelijk waren. Meerdere slachtoffers verklaarden tijdens de verhoren dat ze bang waren voor de beklaagde en dat zij naar Roemenië zouden zijn teruggestuurd als ze de waarheid over hem hadden verteld. Ze werden bedreigd

---

83 *"In cross-cultural settings, it is important to consider that there are many cultures in which exact dates are less important – and thus less likely to be remembered. For instance, the UN has assessed that every fourth child in the world remains unregistered. In some criminal and other cases, the fact that a parent says they are unaware of their child's date or even year of birth has caused considerable confusion. There is a risk that, measured by Western norms, this lack of knowledge may be taken as a sign that the interviewee is untruthful. It may also hamper the criminal investigation, where information about temporal details tends to be important when pressing charges. The questions we pose about the timing of experiences may thus rely on culturally biased perceptions of what the interviewee 'should' be able to remember and report, which may compromise the possibilities for the interviewee to respond in a credible way. This may also lead to a pattern of communication that hampers the interviewee from telling what they in fact could provide, which risks missing out on possibly crucial information from the point of view of the criminal justice process"* (J. Korkman, HEUNI, "Handbook for forensic child interviews in presumed cases of trafficking", *Council of the Baltic Sea States*, april 2024, p. 17).

84 Zie P.J. Van Koppen, D.J. Hessing & H.F.M. Crombag, "Het Hart van de Zaak, Psychologie van het Recht", 1997, Gouda Quint, p. 286; Zie hiervoor de uiteenzetting over de kneedbare aard van het geheugen: punt 2.2.

85 Deze informatie is afkomstig uit verschillende interviews die Myria in het kader van deze focus heeft gehouden; *"Illiteracy is known to negatively affect the capacity to express opinions, thoughts, experiences, and emotions. Illiterate persons may therefore provide a lower amount of detail in testimonies. This may put them at risk of being assessed as less credible, since the number of details in many countries is seen as an indicator of credibility"* (J. Korkman, HEUNI, *op. cit.*, p. 16).

86 Deze informatie is afkomstig uit meerdere interviews die Myria in het kader van deze focus heeft gehouden.

87 Zie voor een voorbeeld Myria, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2015*, p. 109: Corr. Brussel Nederlandstalig, 17 oktober 2014, k. 46*bis* (definitief). In dit dossier waarin er sprake was van de *'loverboy'*-methode werd een van de slachtoffers naar een gespecialiseerd opvangcentrum voor slachtoffers gebracht maar weigerde zij het slachtofferstatuut. Ze wenste geen verdere verklaringen af te leggen omdat zij bang was voor represailles tegen haar kind en haar familie. Zie ook Myria, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2016*, p. 136: Corr. Brussel Franstalig, 21 mei 2015, 47e k. (definitief). In dit dossier waarin er sprake was van de *'loverboy'*-methode moesten de slachtoffers hun opbrengsten aan de beklaagden afstaan. Ze waren ook het slachtoffer van lichamelijk en psychisch geweld. De rechter bevestigde de veroordeling van de beklaagden op basis van de gelijklopende verklaringen van de slachtoffers. Toen ze hun eerste verklaringen aflegden, leken ze bang, ook uit vrees voor de reactie van de beklaagden na hun beslissing om uit de prostitutie te stappen.

88 Myria, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2016*, p. 139: Corr. West-Vlaanderen, afdeling Brugge, 17 juni 2015, 17e k.; Myria, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2017*, p. 19: Gent, 29 juni 2016, 3e k. (onuitgegeven). Zie ook de analyse van het dossier in het *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2021*, p. 41.

89 Zie Myria, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2015*, p. 118: Corr. Mechelen, 21 januari 2015, k. MC1; Myria, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2016*, p. 146: Antwerpen, 4 februari 2016, 14e k. Zie ook de analyse van het dossier in het *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2020*, p. 60.

met represailles tegen hun familie in Roemenië. Sommige slachtoffers verklaarden dat zij alleen de waarheid zouden vertellen als ze de garantie kregen dat de beklaagde geen bedreiging meer zou vormen. Een slachtoffer verklaarde eerst tijdens een verhoor dat zijn werkgever, de eigenaar van het tuinbouwbedrijf waarvoor hij werkte, hem de overuren voor niet-aangegeven werk cash had betaald. De beklaagde had de eigenaar van het tuinbouwbedrijf over dat verhoor verteld, waarop die laatste woedend werd. Het slachtoffer vroeg toen om opnieuw te worden verhoord om zijn eerste verklaring te wijzigen, en verklaarde plots dat alle betalingen officieel waren aangegeven. Om dat te verantwoorden, zei het slachtoffer dat hij zijn werk niet wilde verliezen en dat hij aan de beklaagde wilde tonen dat hij niets over het zwartwerk had gezegd, om zijn vertrouwen terug te winnen. Bovendien verklaarden andere slachtoffers eveneens herhaaldelijk dat zij niet wilden dat er een kopie van hun contracten en facturen werd gemaakt, uit angst dat de beklaagde hen niet meer zou helpen en hen zou laten ontslaan. De politie informeerde de slachtoffers voor elk verhoor over het statuut, maar ze wensten niet in contact te worden gebracht met een medewerker van een gespecialiseerd opvangcentrum. Geen enkel slachtoffer kreeg het slachtofferstatuut.

Culturele factoren kunnen meespelen bij de angst om verklaringen af te leggen. Dat is met name het geval in meerdere Nigeriaanse dossiers, wegens bedreigingen door middel van **voodoorituelen**.

In een Nigeriaans dossier rond seksuele uitbuiting[90] werden de slachtoffers onderworpen aan een voodooritueel. De vader van de hoofdbeklaagde, het hoofd van de stam, was een voodoopriester die de slachtoffers in Nigeria liet zweren dat zij hun uitbuiters zouden gehoorzamen en de 25.000 tot 30.000 euro schuld die ze voor de mensensmokkel hadden aangegaan volledig zouden terugbetalen. Zij hadden ook gezworen dat ze nooit met de politie zouden praten en nooit zouden vluchten. Daarnaast mochten zij nooit de namen van de smokkelaars of van hun uitbuiters onthullen. De families van de daders en van de slachtoffers kenden elkaar goed, wat het mogelijk maakte om druk uit te oefenen. Een slachtoffer stond centraal in het onderzoek. Zij had vanuit een gesloten centrum via haar advocaat bij de onderzoeksrechter klacht ingediend tegen de beklaagden. Vervolgens werd ze drie keer verhoord en ondervraagd over nieuwe elementen in het onderzoek. Daaruit bleek dat zij doodsbedreigingen had ontvangen en dat een ander slachtoffer was vervloekt. Ze vertelde de politie voorts dat de hoofdbeklaagde had geprobeerd om contact met haar op te nemen in het opvangcentrum en dat ze haar begeleiders daarover had geïnformeerd. De families van de slachtoffers in Nigeria werden eveneens bedreigd. Op basis van de e-mails van verscheidene slachtoffers kon de politie vaststellen dat hun families door de families van de daders werden gezocht. De politie kon er ook uit afleiden dat alle bij het netwerk betrokken personen, zowel in Nigeria als in Italië, heel goed op de hoogte waren van wat er in België gebeurde. Daardoor konden ze heel bedreigend uit de hoek komen tegenover de slachtoffers en hen enorm onder druk zetten, zowel fysiek als psychologisch. Dankzij haar contacten met haar familie kon een ander slachtoffer de politie via PAG-ASA ervan op de hoogte brengen dat de familie van de aangehouden beklaagde van plan was om zich tot de Oba te wenden (de koning van Benin City)[91]: "Ze zeiden dat zij naar zijn paleis wilden gaan om een vloek uit te spreken. Ze willen dat de persoon die verantwoordelijk is voor de aanhouding van (...) wordt vervloekt, dat zij bijvoorbeeld gek zou worden of zo."
In een Nigeriaans dossier rond seksuele uitbuiting en mensensmokkel[92] was het slachtoffer een schuld van 25.000 euro aangegaan voor de reis, die ze daarna moest terugbetalen. Zij had tijdens een voodoorituel moeten beloven dat ze het geld zou terugbetalen en niets tegen de politie zou zeggen. Ze wijzigde meermaals haar verklaringen. Uiteindelijk bleek dat zij en haar familie in Nigeria door de eerste beklaagde waren bedreigd. De moeder van de beklaagde was met een foto van het slachtoffer naar een voodootempel gegaan.

90 Zie Myria, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2021*, p. 61: Corr. Brussel Nederlandstalig, 12 januari 2021, 26e k. (definitief). Zie ook de analyse van het dossier in het *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2023*, p. 82.

91 In Nigeria is de Oba een persoon met een heel belangrijke religieuze functie en een groot moreel gezag. De Oba is het godsdienstige hoofd van de Edo-cultuur en kan worden beschouwd als de koning van de Edo-staat.

92 Zie Myria, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2020*, p. 73: Corr. Antwerpen, afdeling Antwerpen, 26 juni 2019, k. AC10, nr. 2019/3379 (definitief).

Deze culturele aspecten kunnen ook leiden tot schaamte, stigmatisering of een schuldgevoel bij de slachtoffers.[93]

Volgens de onderzoeken en interviews van Myria zijn politie- en inspectiediensten tijdens hun verhoren in **toenemende mate aandachtig voor kwetsbaarheden bij slachtoffers**. Het gebeurt bijvoorbeeld vaak dat politiemensen het slachtoffer **tijd** en **ruimte** geven, met de mogelijkheid om het verhoor te pauzeren om de emotionele last te verlichten, zoals Myria in verscheidene dossiers rond mensenhandel heeft vastgesteld.[94]

In een recent dossier rond economische uitbuiting binnen de sloop- en afvalsorteringssector[95] werden de slachtoffers verhoord door de lokale politie of de FGP die daarbij werd bijgestaan door de inspectiediensten van RSZ en TSW. De politie startte het verhoor steevast met een uitleg over mensenhandel en overhandigde slachtoffers in geval van bijkomende vragen de brochure over mensenhandel. Daarnaast probeerden de politieambtenaren slachtoffers op hun gemak te stellen en context te geven over het verhoor, zoals blijkt uit het pv van het verhoor: "U werd in kennis gesteld over de reden voor uw verhoor. Kent u de term 'mensenhandel'? (…) Wij hebben vermoedens dat u een slachtoffer bent van mensenhandel. Als het goed is voor jou, gaan wij daar vandaag over praten, goed? Als je het antwoord op een vraag niet weet, mag je dat zeggen. Ook als je de vraag niet goed begrijpt, mag je dat zeggen en dan gaan wij dat nog eens uitleggen. Als je iets liever niet vertelt, mag je dat ook zeggen, maar ik ga jou dan vragen hoe het komt dat je dat liever niet vertelt. Wij benadrukken dat u verhoord wordt als slachtoffer en dat u mogelijk over informatie beschikt die nuttig kan zijn voor ons onderzoek. Als u nood heeft aan een pauze, mag u dat aangeven."

In een recent dossier rond seksuele uitbuiting van Latijns-Amerikaanse slachtoffers[96] werd er aan een van de slachtoffers voorgesteld om het verhoor anderhalf uur lang te onderbreken, zodat ze met een gespecialiseerd opvangcentrum zou kunnen overleggen. Na die pauze wenste het slachtoffer haar verklaring te wijzigen en verklaarde zij dat ze een slachtoffer van seksuele uitbuiting was en in het centrum over haar situatie wilde nadenken, voorafgaand aan een nieuw politieverhoor dat volledig en meer waarheidsgetrouw was.

Bovendien worden slachtoffers over het algemeen geïnformeerd over hun rechten, over de rol en de verwachtingen van de speurders en over de redenen voor het verhoor, wat hun gevoel van veiligheid en hun begrip van de situatie kan bevorderen.[97]

Uit de interviews die Myria gehouden heeft, blijkt dat er bijzondere aandacht gaat naar het **scheppen van een band** met de slachtoffers van bij het begin van het verhoor. Dat begint met actief luisteren, aandacht voor de **behoeften die worden uitgedrukt** en voor de **lichaamstaal**, naast een **empathisch en niet-veroordelend onthaal**. Die elementen dragen bij tot het scheppen van een meer respectvol en rustgevend kader dat een vertrouwensklimaat bevordert.

Het scheppen van een band maakt deel uit van de verhoortechniek die door de **TAM-secties**[98] wordt gebruikt in het kader van audiovisuele verhoren van minderjarigen of kwetsbare meerderjarigen, slachtoffers of getuigen van bepaalde misdrijven zoals bedoeld in

93 K. Bales & S. Lize (2007), "Investigating Human Trafficking Challenges, Lessons Learned, and Best Practices" in *FBI Law Enforcement Bulletin*, n° 76(4), pp. 24-32.

94 Zie voor een voorbeeld Myria, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2013*, pp. 16 en 107: Corr. Leuven, 4 juli 2013, 17e k.; Brussel, 13 november 2013, 13e k.; Myria, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2015*, p. 43: In dit Roemeense dossier waarin er sprake was van de *'loverboy'*-methode werd het verhoor van het minderjarige slachtoffer over haar gedwongen abortus enkele minuten lang onderbroken omdat ze begon te huilen. Zie ook een ander dossier: Myria, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2016*, p. 139: Corr. West-Vlaanderen, afdeling Brugge, 17 juni 2015, 17e k.; Myria, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2017*, p. 19: Gent, 29 juni 2016, 3e k. (onuitgegeven). Zie de analyse van dat dossier in het *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2021*, p. 41. In dit dossier rond economische uitbuiting waarin er sprake was van de *'loverboy'*-methode moest het verhoor van een slachtoffer twee keer worden onderbroken wegens haar emotionele toestand.

95 Zie hierna deel 2, hoofdstuk 3, punt 2.3.1.: Corr. West-Vlaanderen, afdeling Brugge, 28 juni 2024, k. B17. Zie ook de analyse van het dossier in deel 2, hoofdstuk 2, punt 1.

96 Zie Myria, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2022*, p. 70: Corr. Henegouwen, afdeling Charleroi, 27 oktober 2021, 6e k.; Myria, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2023*, p. 101: Bergen, 5 oktober 2022, 4e k.; Zie ook de analyse van het dossier in het *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2024*, p. 68.

97 Deze informatie is afkomstig uit meerdere interviews die Myria in het kader van deze focus heeft gehouden.

98 De TAM-sectie is een van de vier secties van de dienst Gedragswetenschappen van de Centrale directie van de technische en wetenschappelijke politie, binnen de Algemene directie van de gerechtelijke politie. "De sectie TAM binnen DJT, opgericht in 2001, is het nationale contactpunt voor alles met betrekking tot de audiovisuele verhoren van minderjarige slachtoffers of getuigen" (zie voor meer informatie de website van de Federale Politie: TAM - Diepste geheimen naar boven halen | Federale Politie). De COL nr. 03/2021 is de omzendbrief die vandaag alle verhoren van minderjarige en kwetsbare meerderjarige slachtoffers en getuigen van misdrijven regelt. Het protocol dat het netwerk gebruikt is geïnspireerd op een niet-suggestief interviewprotocol in progressieve stappen, dat van zijn kant geïnspireerd is op het Verhoorprotocol van het NICHD (*National Institute of Child Health and Human Development*).

het Wetboek van Strafvordering.[99] Die TAM-technieken kunnen eventueel worden gebruikt bij slachtoffers van mensenhandel, op verzoek van de procureur des Konings of de onderzoeksrechter.[100] De TAM-verhoorders bezitten een brevet[101] en krijgen doorlopend bijscholing.[102] Ze bouwen een vertrouwensrelatie op door middel van **verhoortechnieken met respect voor de slachtoffers**.[103] Zo beginnen TAM-verhoren met niet-bedreigende onderwerpen, zoals de interesses van de slachtoffers, om hen gerust te stellen en hun een actieve rol in het verhoor te geven.[104]

De **EVA-cellen**[105] hechten eveneens een bijzonder belang aan het scheppen van een band met de slachtoffers. Ze zijn actief in de Brusselse politiezones en nemen het eerste verhoor af bij de indiening van een klacht, voornamelijk in gevallen van seksuele aanranding en intrafamiliaal geweld. De speurders van die cellen verhoren indien nodig ook slachtoffers van mensenhandel, vooral van mensenhandel met het oog op seksuele uitbuiting. Die laatsten vertegenwoordigen ongeveer 10% van alle slachtoffers die in 2024 werden verhoord door een EVA-cel in een Brusselse politiezone.[106]

De speurders van die cel bezitten een brevet van het TAM-netwerk en leiden op hun beurt twee keer per jaar de inspecteurs van de ZSG's op.[107] De EVA-cellen hebben tot doel om de **kwaliteit van het onthaal** van slachtoffers te verbeteren, hun secundaire victimisatie[108] tegen te gaan en een zo volledig mogelijk verhoor te voeren.[109] Voor de EVA-cellen is er nog geen specifiek juridisch kader en ze bestaan alleen in het Brusselse arrondissement,[110] maar het federale regeerakkoord voorziet in hun uitbreiding naar een zo groot mogelijk aantal politiezones.[111]

Het **verhoor** van de slachtoffers **door of met de hulp van daartoe opgeleide professionals** is trouwens een door de richtlijn inzake de rechten van slachtoffers verleend recht,[112] dat hun passende behandeling bevordert. Myria vindt dat thema's zoals mensenhandel, de psychologische aspecten van victimisatie, de culturele dimensies en de genderdimensies, of ook nog de aan kwetsbare slachtoffers aangepaste verhoortechnieken relevante onderwerpen voor opleidingen kunnen zijn.

Een ander voorbeeld van een goede praktijk zijn de **opleidingen over mensenhandel** die **door** de **gespecialiseerde opvangcentra in** de **politiescholen** worden verzorgd. Myria kent met name een door een van deze centra verzorgde opleiding waarin de nadruk werd gelegd op de verschillende soorten victimisaties en de aangepaste benaderingen om die aan te pakken.[113]

Wie de eventuele reacties van de slachtoffers begrijpt kan hen immers beter begeleiden en hun vertrouwen in de betrokken actoren versterken. Zo kan emotionele vermijding de slachtoffers ertoe brengen om over hun traumatiserende ervaringen te praten zonder de normaal te verwachten emotie te tonen.[114]

---

99 Zie artikel 92, §1, lid 1 van het Wetboek van Strafvordering. Het betreft in essentie misdrijven waarbij de seksuele integriteit, het recht op seksuele zelfbeschikking of de goede zeden wordt aangetast, naast de praktijk, de facilitering of de bevordering van elke vorm van verminking van de genitaliën van een persoon van het vrouwelijke geslacht.

100 Zie artikel 92, §1, lid 2 van het Wetboek van Strafvordering.

101 De opleiding omvat een theoretisch luik met een globale en geïntegreerde benadering, een praktisch luik en een eindexamen voor de certificering. Ze heeft betrekking op het recht, het verhoorprotocol, de communicatie, het werken met een tolk, nieuwe fenomenen, kinderpornografie, online pesten, het profiel van misbruikers, de ontwikkeling van het kind of ook nog de taalontwikkeling. Ze wordt verzorgd door gediplomeerde en gespecialiseerde tijdelijke externe krachten (deze informatie is afkomstig uit een door Myria in het kader van deze focus gehouden interview).

102 De verhoorders van het TAM-netwerk krijgen elk jaar een thematische opleidingsdag. Er bestaat ook een bijscholing voor de verhoorders van het TAM-netwerk met gebrek aan praktijkervaring. Dat is een module van veertien uur (drie uur theorie en elf uur praktijk). Het is een bijscholing zonder evaluatie. Speurders volgen ze vrijwillig (omdat zij zich onzeker voelen ten aanzien van de praktijk), of op basis van een individueel begeleidingsgesprek (deze informatie is afkomstig uit meerdere interviews die Myria in het kader van deze focus heeft gehouden).

103 Zie Verslag van de bijzondere commissie belast met de evaluatie van de wetgeving en het beleid inzake mensenhandel en mensensmokkel, 12 juni 2023, *Parl. St.*, Kamer, DOC 55 2530/002, Bijlage 4, p. 295, hoorzitting van Karine Minnen, lokale politiezone Brussel-Hoofdstad Elsene.

104 Zie voor meer informatie over de TAM-verhoren hierna de punten 2.2., 2.4., 2.5. en 2.7.

105 Zie voor meer informatie over de EVA-cellen hiervoor punt 1. en hierna punten 2.2. en 2.8.

106 Volgens een interview met deze cel (die in 2024 in totaal 168 verhoren afnam). Deze cel werd in 2020 opgericht onder impuls van het Zorgcentrum na Seksueel Geweld (ZSG) van Brussel.

107 Zorgcentra na Seksueel Geweld. De speurders van deze cel met wie Myria heeft gesproken zijn eveneens opgeleid in de genderproblematiek (met name door de vzw Tels Quels) en bezitten certificaten in victimologie, psychotraumatologie en de multidisciplinaire benadering van misbruik van kinderen en jongeren. Deze informatie is afkomstig uit een interview van Myria met deze cel.

108 G. van Meerbeeck, inspecteur bij de EVA-cel van de Politiezone Brussel Hoofdstad-Elsene, transcriptie van het colloquium "*Troubles de la mémoire traumatique: impacts sur les victimes de traite des êtres humains*", *Samilia*, 7 oktober 2024, p. 1.

109 Deze informatie is afkomstig uit een interview van Myria met de cel.

110 In 2022 werden er in Brussel meerdere EVA-cellen opgericht. Zie de schriftelijke vraag van Julie Chanson (Ecolo-Groen) aan de minister van Binnenlandse Zaken, Institutionele Hervormingen en Democratische Vernieuwing, *Bulletin*, Kamer, G.Z. 2023-2024, QRVA 55 128, 8 februari 2024.

111 Federaal regeerakkoord, 2025-2029, p. 133.

112 Zie artikel 23 van de richtlijn 2012/29/EU inzake de rechten van slachtoffers.

113 Het is wel jammer dat dit type opleidingen uitsluitend op de motivatie van de deelnemers gebaseerd is. Deze informatie is afkomstig uit een interview dat Myria in het kader van deze focus heeft gehouden.

114 Deze informatie is afkomstig uit meerdere interviews die Myria in het kader van deze focus heeft gehouden.

In een recent dossier rond economische uitbuiting in de bouwsector[115] verkeerde een van de slachtoffers in levensgevaar toen een van de beklaagden op hem had geschoten, nadat hij zich tegen de beklaagden had verzet omdat zijn loon en dat van verscheidene andere arbeiders werd ingehouden. Het slachtoffer hield er een fysieke handicap aan over. Tijdens zijn verhoor door de politie in het ziekenhuis vertelde het slachtoffer gedetailleerd en rustig, heel afstandelijk, alsof het niet zijn eigen ervaring betrof, over de uiterst traumatiserende moordpoging. Dat blijkt duidelijk uit het volgende fragment uit het proces-verbaal van zijn verhoor: "Hij heeft mij bedreigd via WhatsApp, het was een *videocall*. Ik heb X eraan herinnerd dat hij mij geld verschuldigd was en daarop is hij erg ver gegaan met zijn bedreigingen. Hij heeft mij gezegd dat hij zich zou wreken op mijn echtgenote en op mijn kind. X heeft gezegd: 'ik zal je vrouw doden en ik zal je zoon doden'. X en Y hebben mij allebei in de val gelokt. Het was Y die mij gisteren heeft gecontacteerd om op de werf te komen werken met (...) en toen wij aankwamen zijn Y en X allebei uit dezelfde wagen gestapt. Y hield mij vast met de handen zodat ik niet zou vluchten en X probeerde op mijn hoofd te richten en hij heeft twee keer richting mijn hoofd geschoten, maar de kogel vertrok niet. Toen hij zag dat de wapens niet werkten, is Y achteruitgedeinsd. X heeft meermaals geladen omdat hij blijkbaar problemen had met het mechanisme en vervolgens heeft hij op mijn benen gericht. Gelukkig dat de kogels niet afgevuurd zijn."

Een ander interessant initiatief dat de politie helpt om rekening te houden met de kwetsbaarheden en trauma's van slachtoffers is een **tool met goede praktijken voor politieverhoren** van migranten, verzoekers om internationale bescherming of vluchtelingen, slachtoffers van mensenhandel en LGBT+ slachtoffers van seksueel geweld.[116] Die tool werd ontwikkeld in het kader van het Europese project *Inclusive Holistic Care for Migrant victims of sexual violence* (INHeRE)[117], waaraan een gespecialiseerd opvangcentrum in naam van België deelnam. Het project was gericht op het versterken van de vaardigheden van professionals uit verschillende sectoren[118] die met slachtoffers van seksueel geweld en mensenhandel werken, door opleidingen op maat en tools op een wetenschappelijke manier te ontwikkelen en te evalueren. De tool gaat met name over communicatie met de slachtoffers, het scheppen van een veilige en positieve omgeving, het opbouwen van een vertrouwensrelatie en het voorkomen van secundaire victimisatie.[119]

2.2. Inachtneming van de werking van het geheugen

Het kan gebeuren dat slachtoffers tijdens een verhoor onsamenhangende verklaringen afleggen.[120] Die **tegenstrijdigheden** kunnen soms worden verklaard door de **normale werking van het geheugen** en wijzen niet noodzakelijk op leugens. De psychologische wetenschap biedt verscheidene verklaringen voor de kleine afwijkingen die kunnen optreden tussen verklaringen en de objectieve werkelijkheid.

Wanneer een gebeurtenis een sterke emotie oproept, wordt de aandacht selectiever: ze kan voornamelijk op bepaalde centrale details van de situatie focussen, ten koste van details in de periferie van de omgeving.[121]

Het **geheugen** van zowel kinderen als volwassenen is overigens heel **kneedbaar**. Herinneringen aan beleefde ervaringen zijn geen neutrale gegevens maar werken vanuit **schema's** die voortkomen uit onbewuste

115 Zie Myria, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2024*, p. 112: Corr. Limburg, afdeling Hasselt, 17 juli 2023, 17e k. (verstek). Zie ook de analyse van het dossier op pagina 91 van hetzelfde verslag.

116 S. Lamonaca, K. Vanhoutte, L. Linthout, L. De Schrijver, V. Clarke, R. Correia, & I. Keygnaert (2021), *op. cit.*

117 Het consortium van het project was samengesteld uit de Universiteit Gent: *International Centre for Reproductive Health* (ICRH) & *Centre for the Social Study of Migration and Refugees* (CESSMIR) (BE), Payoke (BE), de Belgische Federale Overheidsdienst Volksgezondheid (BE), NHS, *The Havens* (UK), de *Irish Department of Justice and Equality* (IE) en *Victim Support Europe* (EU). Het project, dat in samenwerking met het Verenigd Koninkrijk en Ierland werd gerealiseerd, bestreek een periode van twee jaar, van november 2019 tot oktober 2021. Zie voor meer informatie: Inclusive Holistic Care for Migrant victims of sexual violence (INHeRE) | ICRH.

118 Het project was gericht op vijf groepen van professionals: (1) Het personeel van opvangcentra voor verzoekers om internationale bescherming, (2) het personeel van zorgcentra na seksueel geweld (3) psychologen, (4) interculturele bemiddelaars en tolken en (5) politieambtenaren en verantwoordelijken voor de toepassing van de wet.

119 V. Clarke, I. Keygnaert, I., S. Lamonaca, L. Linthout, N. Szelei & H. Verrept, Brochure van het project "*Inclusieve holistische zorg voor migranten die slachtoffer zijn van seksueel geweld"*, oktober 2021, p. 2. Myria weet wel niet in welke mate deze tool daadwerkelijk wordt gebruikt op het terrein.

120 Zie over dit onderwerp ook hiervoor het punt 2.1. en hierna het hoofdstuk 4, punt 1.

121 Zie voor meer informatie over dat verschijnsel in getuigenverklaringen: P.J. Van Koppen, D.J. Hessing & H.F.M. Crombag, *op. cit.*, pp. 290 en 337; D. Putwain & A. Sammons (2019), *Psychology and Crime* (2nd ed.), Routledge, New York, p. 87; J. Christie, J. M. Fawcett, K. A. Peace & E. J. Russell (2013), "Of guns and geese: a meta-analytic review of the 'weapon focus' literature" in *Psychology, Crime & Law*, vol. n° 19:1, pp. 35-66.

cognitieve processen. Deze schema's vormen in zekere zin een cognitief woordenboek voor de interpretatie of de reconstructie van de gebeurtenissen. Ze kunnen een gestereotypeerd effect hebben of tot **vertekeningen** leiden, zoals het weglaten of toevoegen van elementen.[122]

Zo kunnen details worden toegevoegd of gewijzigd in functie van **informatie** die pas na de feiten (***post hoc***) is verkregen, vooral wanneer die van als betrouwbaar beschouwde bronnen of personen afkomstig is. Hoe meer tijd er na de uitbuitingssituatie verstrijkt, hoe meer het geheugen vatbaar wordt voor beïnvloeding door latere informatie.[123] Dit impliceert dat de perceptie van een ervaring, met inbegrip van een uitbuitingssituatie, kan **evolueren met de tijd**.

Het geheugen kan ook worden beïnvloed door interacties tussen trauma en cultuur, terwijl de **culturele en persoonlijke context** eveneens de manier waarop de feiten worden onthouden en verteld kan beïnvloeden.[124]

Slachtoffers van mensenhandel kunnen daarnaast aan **geheugenstoornissen lijden als gevolg van het trauma**. Dat kan de waarschijnlijkheid van tegenstrijdigheden in hun verhaal vergroten,[125] bijvoorbeeld wegens intrusieve herinneringen of posttraumatische flashbacks.[126]

Volgens het onderzoek en de interviews van Myria wordt er tijdens politieverhoren – in uiteenlopende mate – al rekening gehouden met de mechanismen van de werking van het geheugen. Dat thema lijkt meer en meer aandacht te krijgen.

Een voorbeeld: tijdens de eerste verhoren door de **EVA-cel**[127] bij de indiening van een klacht nemen de speurders de **nodige tijd** met slachtoffers van seksueel en intrafamiliaal geweld.[128] Het verhoor is gebaseerd op het vrije verhaal en de tegenstrijdigheden in de verklaringen van slachtoffers worden behandeld als onderdeel van een normaal proces.

Een tweede voorbeeld: bij de **audiovisuele TAM-verhoren**[129] wordt er voorrang gegeven aan het *retrieval memory* en het episodisch geheugen[130] met het gebruik van open vragen ("vertel me over …", "vertel iets meer over …", …) wat ook het vrije verhaal van het slachtoffer bevordert en waarbij een frontale confrontatie met de feiten wordt vermeden. Met deze **niet-suggestieve**[131] **verhoortechniek** kan men een maximum aan informatie verzamelen, zonder bevestigingsvooroordeel. In dossiers rond mensenhandel kan die benadering soms nuttig zijn voor **zwaar getraumatiseerde slachtoffers**.

Toch **verschilt de relevantie van de niet-suggestieve benadering volgens het type onderzoek**. Ze is immers vooral van belang wanneer er nog geen enkel objectief element is gevonden. Dat kan met name het geval zijn bij dossiers rond mensenhandel die worden opgestart op basis van de verklaringen van slachtoffers, of meer algemeen in de dossiers rond seksueel geweld of intrafamiliaal geweld. In die gevallen kunnen de verklaringen als basis dienen om vervolgens objectieve elementen te verzamelen. Omgekeerd kan in dossiers rond mensenhandel die al door objectieve elementen worden gestaafd[132] – wat vaak het geval is in grootschalige onderzoeken – de combinatie van open en gesloten vragen nuttig zijn om verklaringen te vergelijken, overeenkomsten te identificeren en zo objectieve bewijzen te krijgen.

In een bovenvermeld recent dossier rond economische uitbuiting in de bouwsector[133] verhoorden de speurders onmiddellijk na de feiten in het ziekenhuis een slachtoffer van een moordpoging met een revolver. Tijdens het verhoor werd de volgende open vraag gesteld zodat het slachtoffer over de traumatiserende feiten zou vertellen: "Geef ons een chronologische weergave van de feiten die zich gisterenmorgen hebben voorgedaan".

---

122 Een schema kan worden beschouwd als een cognitieve structuur die volgens een concept of prikkel georganiseerde kennis vertegenwoordigt. Schema's zijn samengesteld uit verbanden die we op basis van vroegere ervaringen hebben gelegd (zie P.J. Van Koppen, D.J. Hessing & H.F.M. Crombag, *op. cit.*, pp. 25-28 en 32-33).

123 Zie voor meer informatie over dat verschijnsel: P.J. Van Koppen, D.J. Hessing & H.F.M. Crombag, *op. cit.*, pp. 316 en 389.

124 Zie Z. Given-Wilson, A. Memon & A. Vredeveldt (2023), "Culture, trauma, and memory in investigative interviews" in *Psychology, Crime and Law*, pp. 1-21.

125 Zie L. Gonzalez & E. Hopper (2018), *op. cit.*, pp. 177-188.

126 M.B. Bonsall & E.A. Holmes (2023), "Temporal dynamics of trauma memory persistence" in *Journal of the Royal Society Interface*, vol. n° 20, pp. 1-12.

127 Zie voor meer informatie over de EVA-cellen hiervoor de punten 1. en 2.1. en hierna het punt 2.8.

128 De verhoren van de EVA-cel van een Brusselse politiezone duren bijvoorbeeld gemiddeld twee tot drie en vijf tot zes uur, terwijl een klassiek verhoor in een commissariaat dertig minuten tot anderhalf uur duurt (deze informatie is afkomstig uit een interview dat Myria in het kader van deze focus heeft gehouden).

129 Zie voor meer informatie over de TAM-verhoren hiervoor punt 2.1. en hierna de punten 2.4., 2.5. en 2.7.

130 "*The ability to remember personally experienced events associated with a particular time and place*" (American Psychological Association - Dictionary)

131 "*Suggestibility may be defined as the tendency to: Incorporate non-experienced elements to memories, thus distorting them; Respond according to the perceived opinion of the interviewer (while knowing the answer differs from the actual memory)*". De vatbaarheid voor suggestie kan tot valse getuigenissen of valse bekentenissen leiden (J. Korkman, HEUNI, *op. cit.*, p. 9).

132 Bijvoorbeeld de herkenning van foto's, de digitale analyse van smartphones of de analyse van Facebookpagina's.

133 Zie Myria, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2024*, p. 112: Corr. Limburg, afdeling Hasselt, 17 juli 2023, 17e k. (verstek). Zie ook de analyse van het dossier op pagina 91 van hetzelfde verslag.

2.3. De gerechtelijke realiteit verzoenen met de waarheid van de slachtoffers

Het is niet ongewoon dat een onderzoek onmiddellijk moet starten of snel moet vorderen, met name wanneer de verdachte is aangehouden of als er andere slachtoffers in gevaar verkeren. De urgentie kan ook verband houden met het risico dat bewijzen verdwijnen, met name wanneer de verdachte in vrijheid wordt gesteld. Dat kan het goede verloop van het onderzoek in het gedrang brengen, de urgentie verminderen en de slachtoffers schaden.

Maar **de gerechtelijke realiteit valt niet altijd samen met de beleving van de slachtoffers**. Experts verwijzen vaak naar dat verschil.[134] Wanneer het goede verloop van het onderzoek er niet onder lijdt, kan het soms nuttig zijn om **het eerste verhoor** van het slachtoffer **uit te stellen**, zodat het de nodige tijd krijgt om te herstellen, aan zijn herinnering van de feiten te werken, of om zijn vertrouwen te winnen, met name via zijn begeleiding door een gespecialiseerd opvangcentrum.[135] Het slachtoffer zou dan welwillender staan tegenover een verhoor en er zou minder risico op tegenstrijdigheden zijn. Dat zou het desgevallend ook mogelijk maken om bepaalde feiten uit te klaren of om met de verklaringen van het slachtoffer objectieve elementen te bevestigen die al in de loop van het onderzoek verzameld zijn.

Om dezelfde redenen kunnen herverhoren in meerdere gevallen nuttig zijn.[136] Ze kunnen het onderzoek ten goede komen en de kans op een veroordeling van de dader vergroten. Wanneer er nieuwe bewijzen of elementen aan het licht komen, kan het belangrijk zijn om die met het slachtoffer te verifiëren, kwestie van meer details en bijkomend bewijsmateriaal te bekomen. Soms vragen de slachtoffers zelf een bijkomend verhoor.

In een bovenvermeld recent Latijns-Amerikaans dossier rond seksuele uitbuiting[137] hadden bepaalde slachtoffers tijdens hun eerste verhoor aanvankelijk geen belangstelling voor het slachtofferstatuut of beschouwden zij zich niet als slachtoffers. Tijdens volgende verhoren toonden ze wel belangstelling en uiteindelijk stelden zij zich burgerlijke partij in het proces. In dit dossier vonden de herverhoren plaats op basis van nieuwe (bewijs)elementen zoals bijkomende foto's, telefoonanalyses, … Dat gebeurde in het belang van zowel het onderzoek als de slachtoffers.

In een bovenvermeld Nigeriaans dossier rond seksuele uitbuiting[138] stond een slachtoffer centraal in het onderzoek. Zij had vanuit een gesloten centrum via haar advocaat bij de onderzoeksrechter een klacht ingediend tegen de beklaagden. Vervolgens werd ze drie keer verhoord en ondervraagd over nieuwe elementen in het onderzoek. Daaruit bleek dat zij doodsbedreigingen had gekregen en dat een ander slachtoffer was vervloekt: "Er was een meisje, X, dat door Y (de hoofdbeklaagde) naar hier was gesmokkeld. Ik heb gehoord dat X gevlucht was. Y heeft dat meisje vervloekt en tegen mij gezegd dat ik nooit zou kunnen ontsnappen. Als ik dat probeerde, zou hij mij vermoorden."

In een oud dossier rond seksuele uitbuiting door een Belgisch-Marokkaanse uitbaatster van een bar[139] weigerde een Marokkaans slachtoffer eerst om met de politie samen te werken en was ze erg overstuur. Zij was ook bang dat de beklaagde haar verklaring zou kunnen lezen en die tegen haar familie, die de beklaagde goed kende, zou gebruiken. Uiteindelijk kreeg ze het slachtofferstatuut. Hoewel ze represailles van de

134 Zie de uitwisseling tussen meerdere experts in dat verband in de transcriptie van het colloquium "Troubles de la mémoire traumatique: impacts sur les victimes de traite des êtres humains", *Samilia*, 7 oktober 2024, pp. 11-13.

135 Deze informatie is afkomstig uit verscheidene interviews die Myria in het kader van deze focus heeft gehouden. Op die begeleiding wordt hierna verder ingegaan in hoofdstuk 3.

136 Zie voor andere voorbeelden van herverhoren: Myria, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2011*, p. 118: Corr. Charleroi, 19 september 2011, 6e k. (onuitgegeven); Bergen, 21 mei 2012, 3e k. Zie ook de analyse van het dossier in het *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2012, Bouwen aan vertrouwen*, p. 50. In dit dossier rond seksuele uitbuiting werd een Roemeens meisje op straat door de politie geïntercepteerd na een melding door een andere, Belgische, prostituee bij de lokale politie. Tijdens haar verhoor was zij erg overstuur, en ze raakte in paniek toen er vragen werden gesteld over haar verblijfplaats en haar contactpersonen. Uit angst voor represailles legde het slachtoffer tijdens het eerste verhoor weinig verklaringen af. Later vertelde zij over haar leven en over hoe de beklaagde haar had gedwongen om zich te prostitueren, met name door haar met een revolver te bedreigen. Tijdens een politiecontrole had ze om hulp gevraagd. Haar lichaam vertoonde sporen van geweld; ze legde eerst uit dat zij in Roemenië op een spiegel was gevallen maar gaf later toe dat de dader aan de basis lag van die verwondingen.

137 Zie Myria, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2022*, p. 70: Corr. Henegouwen, afdeling Charleroi, 27 oktober 2021, 6e k. Myria, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2023*, p. 101: Bergen, 5 oktober 2022, 4e k. Zie ook de analyse van het dossier in het *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2024*, p. 68.

138 Zie Myria, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2021*, p. 61: Corr. Brussel Nederlandstalig, 12 januari 2021, 26e k. (definitief). Zie ook de analyse van het dossier in het *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2023*, p. 82.

139 Zie Myria, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2011*, p. 115: Corr. Dendermonde, 3 april 2012, 19e k. Zie ook de analyse van het dossier op pagina 87 van hetzelfde verslag.

beklaagde vreesde, was zij bereid om haar verhaal te vertellen toen ze in het gesloten centrum opnieuw door de politie werd verhoord.

Sommige experten stellen dan weer dat er beter **niet te veel tijd** verstrijkt tussen het aantreffen van het slachtoffer en het verhoor. Een langere periode zou nadelig kunnen zijn omdat de herinneringen van het slachtoffer kunnen vervagen of veranderen.[140]

In een bovenvermeld oud dossier waarin er sprake was van de '*loverboy*'-methode[141] deed de hoofdinspecteur die het minderjarige slachtoffer had gevonden een beroep op slachtofferhulp om haar eerste hulp te bieden. De politie wilde overgaan tot een audiovisueel verhoor, maar de omstandigheden lieten dat niet meteen toe. Er werd beslist om eerst een gewoon verhoor te houden. Een tweede verhoor, deze keer audiovisueel, vond pas een maand later plaats, wat bij het slachtoffer negatieve gevoelens opriep. Het verhoor viel haar emotioneel bijzonder zwaar, want ze was de feiten volop aan het verwerken en moest alles opnieuw beleven. Een begeleidster van het jongerencentrum slaagde er evenwel in om haar te overtuigen van het belang van haar medewerking. Het verhoor vond plaats zonder de begeleidster, die zich in een aanpalend lokaal bevond.

De richtlijn inzake de rechten van slachtoffers en de richtlijn inzake de preventie van mensenhandel bepalen dat het **aantal verhoren** tot een minimum moet worden **beperkt** en dat de verhoren maar mogen plaatsvinden wanneer ze strikt noodzakelijk zijn voor het verloop van het strafonderzoek.[142] Het is belangrijk dat er in de mate van het mogelijke rekening wordt gehouden met de **emotionele en fysieke toestand** van de slachtoffers wanneer ze gedetailleerd over traumatiserende ervaringen moeten vertellen.[143] Vooral de manier waarop de verhoren worden gevoerd is belangrijk. Zorgvuldig gevoerde verhoren kunnen zo het risico beperken op nieuwe trauma's wanneer er over de feiten wordt gepraat.

2.4. Audiovisuele opname van verhoren

Een audiovisuele opname van verhoren is verplicht voor minderjarige of kwetsbare meerderjarige slachtoffers of getuigen van bepaalde misdrijven.[144] Voor slachtoffers van mensenhandel is dat type verhoor facultatief en vindt het plaats op verzoek van de procureur des Konings of de onderzoeksrechter. Het slachtoffer moet er evenwel uitdrukkelijk mee instemmen.[145] Die verhoren worden gevoerd door gespecialiseerde speurders van de TAM-secties. Het is de bedoeling om tijdens het eerste verhoor in een veilig kader zoveel mogelijk informatie te verzamelen en te stroomlijnen.[146] De TAM-sectie binnen de Centrale directie van de technische en wetenschappelijke politie (DJT) heeft als missie om "bij te dragen tot het verzamelen van meer en exactere informatie betreffende de omstandigheden waarbinnen een misdrijf zich afspeelt, met een aanpak op maat. Daarbij waakt de sectie voornamelijk over de kwaliteit en de standaardisatie van de aangepaste verhoortechniek die gehanteerd wordt binnen de onderzoeksteams. Ze voorziet in onderzoek, opleiding en informatie en biedt materiële en methodologische steun".[147]

140 Zie hiervoor de uiteenzetting over de kneedbare aard van het geheugen: punt 2.2.

141 Zie Myria, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2016*, p. 135: Corr. Antwerpen 15 december 2015, k. AC4 (definitief), 22 december 2015, k. A4C (definitief), 21 maart 2016, k. AC4 nr. 1397 (beroep) en nr. 1398 (definitief en onuitgegeven). Zie ook de analyse van het dossier met betrekking tot de beslissing van 15 december 2015 op pagina 81 van hetzelfde verslag, en de analyse van de beslissing van 22 december 2015 op pagina 102 van het *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2019*.

142 Zie artikel 20 van de richtlijn 2012/29/EU inzake de rechten van slachtoffers; zie artikel 12 van de richtlijn 2011/36/EU inzake mensenhandel.

143 Zie de externe bijdrage van *Victim Support Europe* aan het einde van deze focus.

144 Zie artikel 92, §1, lid 2 van het Wetboek van Strafvordering.

145 Voor een minderjarig slachtoffer onder de twaalf jaar volstaat het dat het slachtoffer wordt geïnformeerd.

146 Zie voor meer informatie over de TAM-verhoren hiervoor de punten 2.1. en 2.2. en hierna de punten 2.5. en 2.7.

147 Zie voor meer informatie de website van de federale politie: TAM - Diepste geheimen naar boven halen | federale politie.

Op basis van de interviews die Myria gehouden heeft, **blijkt dat de meningen verschillen over deze praktijk**. Volgens haar voorstanders biedt deze verhoortechniek het voordeel dat ze het aantal verhoren van eenzelfde slachtoffer beperkt. Ze zou speurders de mogelijkheid bieden om echt naar slachtoffers te luisteren, zonder tegelijk een proces-verbaal op te moeten stellen. Zo hebben ze meer tijd voor het verhoor, wat de vertrouwensband met de slachtoffers zou versterken.[148] Ze zou het ook mogelijk maken om de lichaamstaal van de slachtoffers visueel vast te leggen, wat anders dan een geschreven transcriptie een volledig beeld garandeert.[149]

Onder de bezwaren tegen deze techniek zijn er het risico dat slachtoffers meer worden geïntimideerd door de wetenschap dat ze worden opgenomen; de complexiteit van de materie mensenhandel en de nood aan specialisatie die eruit voortvloeit; verschillende logistieke moeilijkheden en het gebrek aan (gespecialiseerd) personeel en financiële middelen.

Myria heeft weet van **gerechtelijke dossiers waarin deze techniek bij minderjarigen werd gebruikt**.[150]

In een dossier rond seksuele uitbuiting[151] werden vier jonge adolescenten die op het ogenblik van de feiten minderjarig waren, onder wie drie meisjes jonger dan zestien jaar, uitgebuit via de *'loverboy'*-methode. De rechtbank baseerde zich op de audiovisuele verhoren van drie slachtoffers, die met een psycholoog gebeurden. Een van de slachtoffers verklaarde tijdens haar gesprek met de psycholoog dat ze tijdens haar audiovisuele verhoor had gelogen, omdat ze zoveel van de beklaagde hield en hem niet in de problemen wou brengen. Ze had hem eerst en vooral willen vrijpleiten. Tijdens haar verhoren door de speurders vertelde het meisje eveneens herhaaldelijk over die gehechtheid. De rechtbank meende dat haar tweede verklaring nauwkeurig en volledig was en werd bevestigd door zowel de elementen van het onderzoek als door andere slachtoffers en de beklaagde.

In een dossier rond mensenhandel met het oog op gedwongen criminaliteit[152] werd het slachtoffer, een Roemeens meisje dat veertien jaar was op het moment van de feiten, in het kader van een audiovisueel verhoor ondervraagd en werd ze door de jeugdrechter in een centrum voor minderjarige slachtoffers van mensenhandel geplaatst. Ze moest winkeldiefstallen plegen. De beklaagde werd voor mensenhandel veroordeeld.

De veralgemening van de audiovisuele registratie van verhoren van slachtoffers van mensenhandel en mensensmokkel, en indien nodig het gebruik van de verhoorzones van TAM, is een van de aanbevelingen die werden geformuleerd in het kader van de werkzaamheden van de jongste bijzondere parlementaire commissie mensenhandel en mensensmokkel.[153]

De praktijk van de audiovisuele opname van verhoren veralgemenen roept evenwel verscheidene vragen op. Bestaat er, los van de vraag rond de middelen, geen risico dat de tegenstrijdigheden die vaak in de eerste verklaringen voorkomen worden uitvergroot, terwijl slachtoffers uit angst of wantrouwen meestal minder geneigd zijn om in dat stadium te getuigen?[154] Kan deze techniek in die context de geloofwaardigheid van de verklaringen van slachtoffers schaden, en later bijvoorbeeld een vraag om een confrontatie van de advocaat van de verdediging in de hand werken?

---

148 Deze informatie is afkomstig uit interviews die Myria in het kader van deze focus heeft gehouden.

149 *Ibid.* Zie ook de externe bijdrage van *Victim Support Europe* aan het einde van deze focus.

150 Uit een interview dat Myria in het kader van deze focus heeft gehouden blijkt dat er in 2024 geen enkel TAM-verhoor van een minderjarig of kwetsbaar meerderjarig slachtoffer van mensenhandel heeft plaatsgevonden, volgens de officiële statistieken van de TAM-verhoren. Het is evenwel mogelijk dat verhoren niet als dusdanig in de statistieken werden opgenomen wanneer ze bijvoorbeeld wegens verschillende misdrijven werden gevraagd. Zie voor een voorbeeld van audiovisuele verhoren van minderjarigen Myria, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2018*, p. 124: Corr. Brussel Franstalig, 24 november 2017, 59e k.; Myria, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2021*, p. 74: Brussel, 2 december 2019, 11e k.; Brussel, 2 maart 2021, 11e k.; Myria, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2019*, p. 31: In dit dossier rond economische uitbuiting van een Congolese minderjarige als huishoudhulp werd het vijftienjarige slachtoffer (ze was twaalf jaar bij het begin van de feiten) zes maanden na haar detectie uitvoerig verhoord, met een audiovisuele opname. Het hof van beroep baseerde zich met name op de verklaringen van het slachtoffer om de beklaagde voor mensenhandel te veroordelen. Zie ook een ander dossier: Myria, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2016*, p. 135: Corr. Antwerpen 15 december 2015, k. AC4 (definitief), 22 december 2015, k. A4C (definitief), 21 maart 2016, k. AC4 nr. 1397 (beroep) en nr. 1398 (definitief en onuitgegeven). Zie ook de analyse van het dossier met betrekking tot de beslissing van 15 december 2015, op pagina 81 van hetzelfde verslag, en de analyse van de beslissing van 22 december 2015 op pagina 102 van het *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2019*; zie ook een dossier dat hierna wordt samengevat in deel 2, hoofdstuk 3, punt 2.2.4.: Corr. Brussel, 26 april 2024, 47e k. (definitief).

151 Zie Myria, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2023*, p. 103: Corr. Luik, afdeling Luik, 15 juli 2021, 9e k.; Luik, 15 maart 2022, 18e k.

152 Zie Myria, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2021*, p. 79: Corr. Oost-Vlaanderen afdeling Dendermonde, 8 december 2020, k. D19D (definitief).

153 Zie Verslag van de bijzondere commissie belast met de evaluatie van de wetgeving en het beleid inzake mensenhandel en mensensmokkel, 12 juni 2023, *Parl. St.*, Kamer, DOC 55 2530/002, aanbeveling 33, p. 55.

154 Zie J. Lorré (Ed.), F. De Ketelaere, F. Demeester & M. Manderick, *op. cit.*, pp. 51-52.

Zal, als er een herverhoor nodig is – met name na het opduiken van nieuwe elementen –, dat verhoor eveneens audiovisueel worden opgenomen? Kan dat tot een vermindering van het aantal herverhoren leiden?

En tot slot, hoe zal die procedure worden aangepast met het oog op grootschalige dossiers met een aanzienlijk aantal slachtoffers?

2.5. Confrontatie met de daders

Myria stelt zich vragen bij de mogelijke impact van confrontaties met de daders op de slachtoffers. Dat is zeker een probleem voor slachtoffers van seksuele uitbuiting, maar ook voor slachtoffers van economische uitbuiting, die psychologisch en fysiek getraumatiseerd zijn door hun negatieve ervaringen. Ze dreigen als slachtoffers in een proces van revictimisatie te belanden.

Daarom is het belangrijk dat een medewerker van een gespecialiseerd centrum uitlegt dat de confrontatie niet verplicht is. In het ideale geval zouden slachtoffers (gratis) over een advocaat moeten kunnen beschikken die hen informeert over hun rechten in het kader van een confrontatie.[155]

In de praktijk zijn verzoeken om een confrontatie van de beklaagde geen verzoeken om objectieve aanvullende onderzoeken, maar veeleer manipulatiepogingen van de beklaagde om het slachtoffer te intimideren en/of aan te sporen om zijn verklaringen in te trekken.

De heel specifieke **socioculturele context** van **slachtoffers** kan soms eveneens bepalend zijn in dat proces. Voor Nigeriaanse slachtoffers kunnen confrontaties aanleiding geven tot een nieuwe voodoovervloeking door de beklaagde.

In een bovenvermeld oud Nigeriaans dossier rond mensenhandel en mensensmokkel[156] wilde een slachtoffer in geen geval in de loop van het onderzoek met de beklaagden worden geconfronteerd. Ze was nog bang voor het voodooritueel waarvan zij het voorwerp was geweest, wenste de hele zaak zo snel mogelijk te vergeten en vreesde dat een confrontatie een voodoobetovering zou impliceren. De politie stelde vast dat de Nigeriaanse 'madame', de beklaagde, tijdens haar eerste verklaring herhaaldelijk had gevraagd om persoonlijk met het slachtoffer te worden geconfronteerd. De politie legde een verband tussen dat verzoek en de verklaring van het slachtoffer: "In het kader van die globale context", staat te lezen in de analyse, "heeft de beklaagde tijdens haar eerste verhoor gevraagd om met het slachtoffer geconfronteerd te worden, met als enige doel om de sluimerende en blijvende angsten van het slachtoffer voor een mogelijke vervloeking te doen ontwaken. De beklaagde hoopte waarschijnlijk dat het slachtoffer wegens die latente druk tijdens een confrontatie uiteindelijk zou beslissen om haar klacht in te trekken." Er heeft daarom geen confrontatie tussen de beide vrouwen plaatsgevonden.

Dergelijke confrontaties blijken vaak nutteloos of zelfs **contraproductief** te zijn voor het onderzoek. Uit de rechtspraakanalyse blijkt dat de partijen geneigd zijn hun respectieve aanvankelijke verklaringen tijdens de confrontaties te herhalen.

In een oud dossier rond economische uitbuiting in een Pakistaans restaurant[157] ontkende de beklaagde alle aantijgingen en vroeg hij om getuigen te verhoren die zijn versie van de feiten bevestigden. Tijdens de confrontatie tussen de getuigen en het Tibetaanse slachtoffer hielden alle partijen zich bij hun verklaringen en spraken ze elkaar tegen. Uit het verhoor van de boekhouder bleek dat de beklaagde "iemand met macht" in Pakistan was, wat de angst van het slachtoffer plausibel maakte en van dien aard was om zijn afhankelijkheidspositie te versterken.

155 Zie hierover: Myria, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2019*, p. 48

156 Zie Myria, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2012*, p. 68: Corr. Tongeren, 3 mei 2012, 9e k. Zie ook de analyse van het dossier op pagina 52 van hetzelfde verslag.

157 Zie Myria, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2017*, p. 119: Corr. West-Vlaanderen, afdeling Brugge, 4 mei 2016, k. B17; Gent, 11 oktober 2017 (onuitgegeven). Zie ook de analyse van het dossier in het *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2019*, p. 104.

In een dossier waarin er sprake was van de '*loverboy*'-methode[158] werden er meerdere confrontaties georganiseerd tussen het slachtoffer, een Senegalese vrouw, en sommige beklaagden. Een van hen, die bijgestaan werd door zijn advocaat, weigerde dat de betrokkene tijdens de confrontatie begeleid zou worden door een medewerkster van een gespecialiseerd opvangcentrum. De politiemensen benadrukten de directe beledigingen en het dreigen met een strafrechtelijke klacht tegen het slachtoffer. Een andere beklaagde hield zich aan haar standpunt toen zij met het slachtoffer werd geconfronteerd.

Het is essentieel dat onderzoeksrechters dat goed beseffen en zeker niet onmiddellijk ingaan op een dergelijk verzoek.[159]

Om elke ontmoeting tussen het slachtoffer en de dader te vermijden, beschikken de **TAM-secties** over een verhoorlokaal, een technisch lokaal en een **geïsoleerd onthaallokaal**, gescheiden van de voor het publiek toegankelijke ruimte, zodat er kan worden vermeden om een verdachte te kruisen.[160]

2.6. Aanwezigheid van een vertrouwenspersoon en de bijstand van een advocaat

Slachtoffers van mensenhandel hebben in principe het recht om zich tijdens hun verhoor door de gerechtelijke autoriteiten te laten begeleiden door een vertrouwenspersoon.[161]

In meerdere dossiers heeft de aanwezigheid van een **medewerker van een gespecialiseerd opvangcentrum** tijdens het verhoor, **als vertrouwenspersoon**, het ook mogelijk gemaakt om slachtoffers van mensenhandel tot rust te brengen en hun vertrouwen te winnen. Op die praktijk wordt hierna dieper ingegaan in hoofdstuk 3, punt 3.

De **snelle aanstelling van een advocaat**, van bij het begin van het onderzoek, zorgt ervoor dat het slachtoffer in alle fasen van de procedure wordt vertegenwoordigd. Zo kan het bijvoorbeeld een standpunt innemen wanneer de dader van de feiten een confrontatie vraagt. Dat is een aanbeveling die Myria al in een vorig verslag heeft gedaan.[162]

In die optiek stipuleert een bepaling van het regeerakkoord dat slachtoffers van ernstige gewelddelicten en zedenfeiten een beroep kunnen doen op algemene bijstand door een advocaat **zowel voor als tijdens hun verhoor**. Het akkoord voorziet ook in de organisatie van een systeem van permanenties binnen de advocatuur, zodat die slachtoffers 24 uur op 24 en zeven dagen op zeven de nodige **gespecialiseerde juridische bijstand** kunnen krijgen.[163] Dat was eveneens een aanbeveling van de bijzondere parlementaire commissie mensenhandel en mensensmokkel: "Zorgen voor de onmiddellijke aanstelling van een advocaat, met name wanneer de ondersteuning van de centra ter plaatse onmogelijk blijkt (bijvoorbeeld bij een eerste politieverhoor na de interventie)".[164] Het blijft de vraag hoe dat punt van het regeerakkoord zal worden toegepast, vooral in termen van middelen en budget. De beleidsverklaring Justitie voorziet trouwens in overleg met de balies en een analyse van de budgettaire impact van die maatregel.[165]

De parlementaire commissie beval ook aan dat de bureaus voor juridische bijstand een actuele lijst van **in mensenhandel en -smokkel gespecialiseerde advocaten** zouden bijhouden.[166] Naast de specialisatie in de materie mensenhandel kan het feit dat bepaalde advocaten worden gesensibiliseerd voor of zelfs zijn opgeleid in de problematiek van victimologie bijdragen

158 Zie Corr. Luik, afdeling Luik, 20 oktober 2021, 19e k. (onuitgegeven); Myria, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2023*, p. 107: Luik, 14 september 2022, 4e k.

159 Myria heeft de jongste jaren in dossiers geen confrontatieverzoeken vanwege onderzoeksrechters vastgesteld.

160 Deze informatie is afkomstig uit een interview dat Myria in het kader van deze focus heeft gehouden; zie voor meer informatie over de TAM-secties hiervoor de punten 2.1., 2.2. en 2.4. en hierna het punt 2.7.

161 Krachtens artikel 20 van de richtlijn 2012/29/EU inzake de rechten van slachtoffers, in België omgezet in artikel 91*bis* van het Wetboek van Strafvordering, dat evenwel bepaalt dat het Openbaar Ministerie of de onderzoeksrechter dat kan weigeren in het belang van een minderjarige of een kwetsbare meerderjarige of om de waarheid aan het licht te brengen.

162 Zie Myria, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2019*, p. 170.

163 Federaal regeerakkoord, 2025-2029, p. 148.

164 Zie Verslag van de bijzondere commissie belast met de evaluatie van de wetgeving en het beleid inzake mensenhandel en mensensmokkel, 12 juni 2023, *Parl. St.*, Kamer, DOC 55 2530/002, aanbeveling 24, p. 53. Zie voor een analyse van de werkzaamheden van deze Commissie: Myria, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2023*, pp. 74-81.

165 Beleidsverklaring Justitie, 13 maart 2025, *Parl. St.*, Kamer, DOC 56 0767/017, p. 8.

166 Zie Verslag van de bijzondere commissie belast met de evaluatie van de wetgeving en het beleid inzake mensenhandel en mensensmokkel, 12 juni 2023, *Parl. St.*, Kamer, DOC 55 2530/002, aanbeveling 24, p. 53.

aan meer begrip voor slachtoffers. De opleiding van advocaten rond de begeleiding van slachtoffers van seksueel en intrafamiliaal geweld van de Balie van Brussel[167] in het kader van het project *Lawyer Victim Assistance* (LVA) is een voorbeeld van een goede praktijk die aanmoediging verdient.

2.7. Taalbarrière

De taalbarrière is een factor die kan leiden tot secundaire victimisatie van slachtoffers. Communicatie in een taal die het slachtoffer begrijpt maakt het net mogelijk om die barrière te overwinnen.[168]

De **rekrutering van politiemensen die de taal van de slachtoffers spreken** en/of **vertrouwd zijn met hun cultuur** biedt een **meerwaarde** en vergemakkelijkt het contact met slachtoffers.[169] Dat is het geval binnen sommige diensten van de federale of de lokale politie. Een voorbeeld is het "Team Africa" van de federale gerechtelijke politie van Brussel, een team dat uitsluitend onderzoeken in het Nigeriaanse prostitutiemilieu voert.[170] In dezelfde geest maakt in een Brusselse politiezone de aanwerving van politiemensen die Spaans of Portugees spreken het eenvoudiger om vermoedelijke slachtoffers van mensenhandel uit Latijns-Amerika te benaderen.[171]

Een tolk kan niet alleen de verklaringen vertalen maar ook helpen om bepaalde culturele aspecten te begrijpen en de mogelijke impact van de culturele context van de slachtoffers op hun reacties te vatten.

De **opleiding van tolken rond de problematiek van mensenhandel** is een doeltreffende manier om een correcte vertaling van de verklaringen van de slachtoffers te verzekeren. Een goede praktijk ter zake wordt geïllustreerd door de bijdrage van een gespecialiseerd opvangcentrum voor minderjarige slachtoffers van mensenhandel aan een opleiding over mensenhandel die wordt georganiseerd voor tolken door de ngo ECPAT (*End Child Prostitution and Trafficking*). Dat initiatief was bedoeld om tolken te sensibiliseren en hen vertrouwd te maken met de uiteenlopende actoren die betrokken zijn bij de opvang van slachtoffers.[172]

De **opleiding van tolken rond de techniek van het politieverhoor** kan eveneens een positieve impact hebben op het verloop van verhoren. Myria onderstreept als goede praktijk de bijdrage van het TAM-netwerk[173] aan een universitaire module voor studenten in de tolkwetenschappen, om hen vertrouwd te maken met de techniek van het politieverhoor.

Een **goede samenwerking tussen speurders en tolken** kan eveneens een belangrijke rol spelen, zoals wordt geïllustreerd door de integratie van een module over het thema in het programma voor het door de TAM-sectie afgeleverde brevet.[174]

2.8. Vertrouwenwekkende omgeving

Het scheppen van een *victim friendly*, veilige en rustgevende omgeving voor de slachtoffers is een doeltreffende manier om hun emotionele veiligheid te bevorderen, hun vertrouwen in de autoriteiten te vergroten[175] en hun vermogen om zich de feiten te herinneren te stimuleren. Dat vermogen kan ernstig aangetast zijn in een stresserende omgeving.[176] Naast het feit dat de **toegankelijkheid, het comfort en de inrichting van de verhoorlokalen** factoren zijn die een impact hebben op de beslissing om verklaringen af te leggen of mee te werken aan het onderzoek, kunnen die ook een rol spelen bij secundaire victimisatie van het slachtoffer dat over traumatiserende ervaringen moet vertellen.[177]

---

167 C. Poiré, strafrechtadvocaat aan de Balie van Brussel, transcriptie van het colloquium "*Troubles de la mémoire traumatique: impacts sur les victimes de traite des êtres humains*", *Samilia*, 7 oktober 2024, p. 10.

168 Zie de externe bijdrage van *Victim Support Europe* aan het einde van deze focus.

169 K. Bales & S. Lize (2007), *op. cit.*, p. 29.

170 Het team bezit een stevige knowhow en een rijke ervaring dankzij de contacten die het in de loop van de jaren heeft gehad met honderden slachtoffers, daders en betrokkenen, zijn permanente aanwezigheid in het Nigeriaanse prostitutiemilieu en verscheidene internationale rogatoire opdrachten in Nigeria. Zie de externe bijdrage van commissaris Franz-Manuel Vandelook, hoofd van de groep mensenhandel van de federale gerechtelijke politie van Brussel, in het *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2018*, p. 64.

171 Zie hierover: Myria, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2024*, p. 33.

172 Zie Regeringsverslag mensenhandel en mensensmokkel 2019-2020, p. 28 (beschikbaar op dsb-spc.be).

173 Zie voor meer informatie over de TAM-verhoren hiervoor de punten 2.1., 2.2., 2.4. en 2.5.

174 Deze informatie is afkomstig uit een interview dat Myria in het kader van deze focus heeft gehouden.

175 Zie de externe bijdrage van *Victim Support Europe* aan het einde van deze focus.

176 J. Korkman, HEUNI, *op. cit.*, p. 15; Zie ook de externe bijdrage van *Victim Support Europe* aan het einde van deze focus.

177 Zie de externe bijdrage van *Victim Support Europe* aan het einde van deze focus.

Volgens de richtlijn inzake de rechten van slachtoffers moeten slachtoffers met specifieke beschermingsbehoeften[178] tijdens het strafonderzoek worden verhoord in **lokalen die voor dat doel ontworpen of aangepast zijn**.[179] In die geest bepaalt het Wetboek van Strafvordering dat in het bijzondere geval van een opgenomen verhoor van een minderjarige of kwetsbare meerderjarige (TAM-verhoor) het slachtoffer in een speciaal aangepast lokaal moet worden verhoord.[180]

Een voorbeeld van een goede praktijk zijn de **EVA-lokalen**,[181] waar slachtoffers **tijdens het verhoor in zetels zitten**. De meningen over de meerwaarde van de aanwezigheid van een **hulphond van de politie** tijdens het verhoor lopen uiteen. Terwijl de meeste actoren die Myria heeft geïnterviewd menen dat een hond de slachtoffers kan geruststellen en kan bijdragen aan een klimaat van vertrouwen, vrezen sommigen dat hij een bron van afleiding zou zijn of dat minderjarige slachtoffers meer de neiging hebben om zich tot de hond te richten in plaats van tot de speurders. In dat opzicht beveelt Myria aan om zich te inspireren op de praktijk van de EVA-cel van een Brusselse politiezone. Bij het begin, tijdens de pauzes en na afloop van het verhoor van meerderjarige slachtoffers is er een hond aanwezig, maar niet tijdens het verhoor zelf. Bij het verhoor van minderjarige slachtoffers is de hond er alleen na afloop, om te vermijden dat ze zouden antwoorden om hem te zien.[182]

In meerdere dossiers vonden politieverhoren van slachtoffers plaats **in de lokalen van de gespecialiseerde opvangcentra**.[183] Die praktijk heeft het in sommige gevallen mogelijk gemaakt om het vertrouwen te winnen van slachtoffers en hen aan te moedigen om verklaringen af te leggen, terwijl ze aanvankelijk terughoudend waren om mee te werken aan het onderzoek.

2.9. Het belang van processen-verbaal van de verhoren voor de slachtoffers

De **anonimisering van bepaalde persoonsgegevens** van slachtoffers van mensenhandel in de processen-verbaal van verhoren kan bijdragen tot hun gevoel van veiligheid en kan helpen om hun vertrouwen te winnen.[184] Het federale regeerakkoord bevat in die optiek een interessante bepaling: “Het recht op privacy van alle slachtoffers dient gerespecteerd te worden. We zorgen er dan ook voor dat in de toekomst alleen de naam van het slachtoffer en het rijksregisternummer worden opgenomen in de processen-verbaal en dat de contactgegevens in een aparte beveiligde map terechtkomen waar alleen de bevoegde personen, waaronder de politie, het parket en de dienst slachtofferonthaal, toegang toe hebben”.[185]

In het bijzonder wat trans slachtoffers betreft, draagt de **correcte vermelding van** hun **gender** in processen-verbaal bij tot **het versterken van hun vertrouwen** in de autoriteiten. In een dossier rond seksuele uitbuiting van Latijns-Amerikaanse slachtoffers werd een trans vrouw in de pv’s systematisch als mannelijk aangeduid.[186] Een sensibilisering van de magistraten, de centra en de politie rond deze kwestie zou tot een betere registratie van trans personen in de databases kunnen leiden en tot een meer aangepaste vermelding in processen-verbaal en rechterlijke beslissingen.

Een ander belangrijk aspect in verband met processen-verbaal heeft betrekking op de **non-verbale communicatie van de slachtoffers van mensenhandel**. De registratie of beschrijving van de non-verbale communicatie kan nuttig zijn, voor zover die objectief, neutraal en feitelijk wordt vermeld (bijvoorbeeld: “het slachtoffer huilt” of “het slachtoffer beeft”).

178 Het betreft de behoeften uiteengezet in artikel 22, paragraaf 1 van de richtlijn 2012/29/EU.

179 Zie artikel 23.

180 Zie artikel 94.

181 Zie voor meer informatie over de EVA-cellen hiervoor de punten 1., 2.1. en 2.2.

182 Deze informatie is afkomstig uit een interview dat Myria in het kader van deze focus heeft gehouden.

183 Zie met name Myria, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2017*, p. 100: Corr. Brussel Nederlandstalig, 28 maart 2017, 60e k. (definitief). Zie ook de analyse van dit dossier in het *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2018, Minderjarig, in hoogste nood*, p. 74. Zie ook een ander dossier: Myria, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2022*, p. 70: Corr. Henegouwen, afdeling Charleroi, 27 oktober 2021, 6e k.; Myria, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2023*, p. 101: Bergen, 5 oktober 2022, 4e k. Zie ook de analyse van het dossier in het *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2024*, p. 68.

184 Zie de externe bijdrage van *Victim Support Europe* aan het einde van deze focus.

185 Federaal regeerakkoord, 2025-2029, p. 148.

186 Myria, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2022*, p. 70: Corr. Henegouwen, afdeling Charleroi, 27 oktober 2021, 6e k.; Myria, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2023*, p. 101: Bergen, 5 oktober 2022, 4e k. Zie ook de analyse van het dossier in het *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2024*, p. 68.

Non-verbale communicatie, die minder controleerbaar en geregeld is dan de verbale taal, kan een meer betrouwbare informatiebron zijn. Ze is minder controleerbaar omwille van emoties die men niet kan beheersen (angst, verrassing), een minder bewustzijn van de gebaren, de onmogelijkheid om ze volledig te onderdrukken, en het feit dat gebruikelijk gedrag niet altijd op elk moment reproduceerbaar is.[187]

Door het observeren van non-verbale signalen kunnen speurders veronderstellen dat de persoon een zeker onbehagen ervaart, de oorzaak daarvan achterhalen en **aandachtig zijn voor eventuele psychologische kwetsbaarheden**. Bovendien kan het registreren van non-verbale communicatie in processen-verbaal van verhoren nuttig zijn voor de motivering van het requisitoir van magistraten of de beslissing van rechters.

In een bovenvermeld recent dossier rond economische uitbuiting in de sloop- en afvalsorteringssector[188] registreerde de politie de non-verbale communicatie tijdens het verhoor nauwgezet en op objectieve wijze. De gerechtelijke sectie van een lokale West-Vlaamse politiezone nam het verhoor af en gaf over het verloop daarvan in het pv de volgende duiding: “Het is voor ons duidelijk dat X schrik heeft en niet vrij durft te spreken”. Op de vraag van de politie of hij fysieke of verbale agressie ondergaan had, antwoordde hij ontkennend en dat hij geen schrik had. Maar in het pv van het verhoor schreef de politie bij dat antwoord: “Persoon zit naar beneden te kijken en te beven”. Het Openbaar Ministerie stelde in haar conclusies ook vast dat hij aanvankelijk was gearresteerd en verhoord als verdachte omwille van zijn vermeende rol bij het faillissement van de firma met een passief van ruim 70.000 euro. Maar het Openbaar Ministerie verwees daarbij naar de vaststellingen van de politie rond de non-verbale communicatie om haar conclusies te formuleren: “Het verhoor van X leverde evenwel een compleet ander beeld op. De indruk van de verbalisant was dat X bang was en niet durfde te spreken”. Het Openbaar Ministerie expliciteerde daarbij tussen haakjes: “zie beschrijving in het pv van diens lichaamstaal en antwoorden in het verhoor”. De rechtbank beschouwde hem ook als slachtoffer van mensenhandel.

187 Zie P.J. Van Koppen, D.J. Hessing & H.F.M. Crombag, *op. cit.*, pp. 430-431.

188 Zie hierna deel 2, hoofdstuk 3, punt 2.3.1.: Corr. West-Vlaanderen, afdeling Brugge, 28 juni 2024, k. B17. Zie ook de analyse van het dossier in deel 2, hoofdstuk 2, punt 1.